

Полякова О. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
*Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
(м. Суми, Україна)*

Пономаренко Л. І.,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
*Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
(м. Суми, Україна)*

СІМЕЙНІ РАДНИКИ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Вступ. Насильство щодо жінок, зокрема домашнє насильство, залишається однією з найрозповсюдженіших у світі форм порушення прав людини. Як і для багатьох інших країн світу, ця проблема, залишається є гострою і для України [5, с.7].

За підсумками 2020 року, за даними Національної соціальної сервісної служби України, сумарно, органи та установи, що протидіють домашньому насильству, зафіксували 211 362 звернення щодо насильства в сім'ї. З них 180 921 – від жінок, 27 676 – від чоловіків та 2 756 – від дітей [1].

Ретроспективний аналіз свідчить, що кількість випадків домашнього насильства зростає: Міністр соціальної політики України Марина Лазебна прокоментувала зростання випадків домашнього насильства у 2020 році: «У кожній другій родині, яка перебуває у складних життєвих обставинах, є прояви насильства. Через пандемію ситуація погіршилася. Ми побачили зростання рівня домашнього насильства. Тільки за цей рік ми бачимо сплеск звернень з приводу насильства на 66%» [2].

Отже попри новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4], який криміналізував домашнє насильство та запровадив практику кримінальної відповідальності за нього [1], ситуація з домашнім насильством залишається кризовою.

Основна частина. Ми поділяємо думку низки дослідниць і дослідників проблеми домашнього насильства про те, що допоки більшість випадків домашнього насильства залишаються «в тіні». Жінки в Україні, переважно, не схильні до розголошення випадків домашнього насильства через:

- стереотипне сприйняття цього різновиду насильства як приватної справи,
- прояви шеймізму щодо постраждалих від домашнього насильства,
- нечутливого ставлення до постраждалих від домашнього насильства під час слідства та судового процесу,
- погану організацію розслідувань, судового переслідування та системи покарань,
- розповсюдженість у судовій практиці призначення кривдникам мінімального покарання,
- недостатню обізнаність у сутності, різновидах насильства та його проявах,
- низький рівень економічної спроможності.

Означені фактори знеохочують більшість жінок заявляти про випадки насильства через побоювання, що без достатнього захисту такі повідомлення, натомість допомоги, підвищать ризик наражання постраждалої на подальше насильство та посилять його [3].

Окреслена проблема актуалізує посилення соціальної роботи для запобігання та протидії домашньому насильству над жінками у напрямі віднайдення і запровадження її інноваційних форм.

Відповідно, Міністерство юстиції наприкінці 2018 року запустило ініціативу «Сімейні радники» – новий спільний проект Мін'юсту, системи безоплатної правової допомоги та громадськості, спрямовану на забезпечення захисту прав громадян у сфері сімейного права.

Сімейні радники – це активні українки, лідерки суспільної думки у власній громаді, більшість з яких самі постали перед проблемами домашнього насильства і вже давно допомагають іншим людям боротися за свої права. Вони спільно з юристами системи безоплатної правової допомоги, фахівцями державної виконавчої служби, психологинями, співробітниками Національної поліції та інших органів влади допомагають громадянкам отримувати інформацію з питань сімейного права та захищати їхні права.

Фактично сімейні радники працюють як волонтери і забезпечують комунікацію між особами постраждалими від домашнього насильства та відповідними співробітниками Мін'юсту а також інших органів державної влади та комунальних установ.

Отже, провідними завданнями діяльності Сімейних радників є:

- забезпечення оперативного інформування громадян і громади щодо шляхів вирішення проблем з питань виплати / відновлення виплати аліментів, захисту від домашнього насильства, механізмів реалізації батьківських прав (у стані розлученості батьків тощо);

- сприяння формуванню у населення довіри до органів виконавчої влади як суб'єктів протидії домашньому насильству та забезпечення дотримання сімейного права;

- розбудову, на регіональному рівні, міжсекторальної співпраці щодо забезпечення верховенства сімейного права у родинних стосунках.

Станом на початок літа 2019 року ініціатива «Сімейні радники» була запроваджена в у п'яти областях України. У липні 2019 року, наряду із Харківщиною та Тернопільщиною, Сумщина стала однією з областей, яка долучилася до проєкту «Сімейні радники».

Особливістю його реалізації на Сумщині стала максимальна наближеність цієї волонтерської діяльності до професійного рівня: сімейними радницями стали представниці кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. До того ж, на Сумщині ініціатива «Сімейні радники» реалізується у тісній співпраці ГО «Ліга сучасних жінок», Північно-Східного міжрегіонального Управління Міністерства юстиції (м. Суми), Управління патрульної поліції в Сумській області Департаменту патрульної поліції та Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Сумській області.

Переважною формою допомоги, що надається Сімейними радницями Сумщини є індивідуальні консультації: як у форматі оф лайн (два рази на тиждень), так і у форматі телефонних та он лайн консультацій (через карантинні обмеження) [7]. Так, у 2020 році було надано 187 індивідуальних консультацій громадянкам і громадянам (переважно, Сумської ОТГ), які потребували інформаційної допомоги щодо процедури оформлення зміни громадянського стану, реалізації права дитини на матеріальне забезпечення одним із батьків тощо. З них 68 консультацій стосувалися проблеми протидії домашньому насильству;

Водночас, сімейні радниці не обмежуються лише наданням індивідуальних консультацій. Зокрема, у 2020 році сімейними радницями Сумщини було проведено низку заходів спрямованих на профілактику домашнього насильства:

- розповсюджено інформацію про послуги та суб'єкти їх надання у сфері протидії домашньому насильству, серед соціально-психологічних служб загальноосвітніх навчальних закладів м. Суми;

- реалізовано спільний пілотний проєкт з ГО «Ліга сучасних жінок», Управлінням патрульної поліції в Сумській області Департаменту патрульної поліції «Обізнана і захищена». Проєкт передбачав формування у студенток сумських вишів знань та практичних вмінь щодо фізичного і психологічного самозахисту від усіх проявів насильства; розбудову, на регіональному рівні, взаємодії між національною поліцією та громадським сектором щодо запобігання домашнього насильства;

- реалізовано спільний пілотний проєкт з ГО «Ліга сучасних жінок», Управлінням патрульної поліції в Сумській області Департаменту патрульної поліції «Тепло доброти». Мета проєкту – сприяння нормалізації психічного стану дітей, які переміщуються

поліцейськими патрулями з метою вилучення їх з кризових ситуацій, засобами забезпечення 15-ти патрульних машин комплектами м'яких іграшок-антистресів;

- проведено, з активною жіночою молоддю, у соціальних мережах Facebook та Instagram флешмоб #жінкаНЕцвях, спрямований на викорінення практики дискримінаційних висловів щодо жінок у вітчизняному телепросторі.

Висновки. Практика діяльності сімейних радниць на Сумщині свідчить:

- така форма надання допомоги є прийнятною для осіб, які потрапили у кризову ситуацію,

- в умовах децентралізації необхідним є встановлення співпраці сімейних радниць безпосередньо з представниками об'єднаних територіальних громад,

- одним з проблемних питань є надання особам, які звернулися, невідкладної психологічної допомоги на безоплатній основі,

- частина осіб, які звертаються по допомогу, потребують термінового влаштування до спеціалізованого реабілітаційного закладу (Притулку для осіб, постраждалих від домашнього насильства), який наразі відсутній.

Відповідно, провідними перспективними завданнями сімейних радниць Сумщини є:

1. Подальшу широку інформаційну кампанію про неприпустимість насильницької поведінки у сфері сімейних стосунків, її різновиди та прояви.

2. Просвітницьку роботу серед населення щодо механізмів запобігання та протидії домашньому насильству, з приділенням особливої уваги населенню малих міст та селищ.

3. Віднайдення ресурсів для надання безоплатних послуг психологічного консультування особам, які постраждали від домашнього насильства.

4. Адвокатування створення у м. Суми Притулку для осіб, постраждалих від домашнього насильства.

Список використаних джерел

1. В Україні за 2020 рік за домашнє насильство засудили 921 людину. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-v-ukrayini-za-domashnye-nasilstvo-zasudili-921-lyudinu-ce-vchetvero-bilshe-nizh-u-2019-mu>(дата звернення: 30.04.2021).

2. Ефективно протидіяти домашньому насильству та зупинити „біг поколінь по колу” – наше першочергове завдання, – Марина Лазебна. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19354.html>(дата звернення: 30.04.2021).

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Довідник для членів парламенту. Київ, К. І. С., 2014. URL:<https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 30.04.2021).

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. від 07.12.2017 № 2229-VIII (Редакція станом на 01.01.2020)URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 30.04.2021).

5. Створення та забезпечення діяльності притулків для осіб, постраждалих від домашнього насильства: метод. посіб. / Федорович Н. В., Скіпальська Г. Б. та ін.; за ред. Федорович Н. В. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2019. – 176 с. URL:https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/%D0%A1%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D1%84%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%88_%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%BA%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf (дата звернення: 30.04.2021).

6. <https://www.facebook.com/groups/254768411888206> - Сімейні радники (група у ФБ) (дата звернення: 30.04.2021).

7. <https://www.facebook.com/groups/665575643918718> - Сімейні радники Сумщини (група у ФБ) (дата звернення: 30.04.2021).